

Bu makaleye atıfta bulunmak için;

KODAMAN, T. ve BAŞ, N. (2017), “Batı Balkanlar’da Avrupalılaşıma ve Avrupalılaşmayı Sağlayan Siyasal Mekanizmalar”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 45-65.

Makalenin geliş tarihi: 03.03.2017

Makalenin kabul tarihi: 05.05.2017

BATI BALKANLAR’DA AVRUPALILAŞMA VE AVRUPALILAŞMAYI SAĞLAYAN SİYASAL MEKANİZMALAR*

EUROPEANIZATION IN WESTERN BALKANS AND POLITICAL MECHANISMS THAT PROVIDE EUROPEANIZATION

Timuçin KODAMAN

Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, timucinkodaman@sdu.edu.tr

NUMAN BAŞ

Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Uluslararası İlişkiler ABD, numan1993@yahoo.com.tr

ÖZET

1990’lardan itibaren çeşitli uluslararası organizasyonlar tarafından Balkanlar Bölgesi iki ayrı alt bölge olarak kategorize edilmeye başlanmıştır. Birinci alt bölge; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Hırvatistan ve Makedonya’dan oluşan Batı Balkanlar Bölgesi’dir. Diğer alt bölge ise Bulgaristan ve Romanya’dan ibaret olan Doğu Balkanlar Bölgesi’dir. Doğu Balkanlar’da yeralan ülkeler, Soğuk Savaş sonrasında önemli bir gecikme olmaksızın Avrupa Birliği’ne üye olmuşlardır. Batı Balkanlar ise gerek yaşadığı sorunlu tarihsel süreç, gerekse etnik, sosyal ve ekonomik açıdan karmaşık yapısı nedeniyle, AB üyeliği yolunda zorlu bir süreç yaşamaktadır. AB, arka bahçesi olarak gördüğü bu bölgede ortaya çıkacak gerginlik ve çatışmaların kendi istikrarını da etkileyebileceğini bilmektedir. Bu nedenle AB, Batı Balkanlar’da zayıf olan devlet yapısını demokratikleştirmeye ve güçlendirmeye çalışmaktadır. AB, bu amacını gerçekleştirirken koşulluluk ve sosyalizasyon politikalarını araç olarak kullanmaktadır. Bu çalışmada AB’nin uyguladığı koşulluluk ve sosyalizasyon politikalarının Batı Balkanlar üzerindeki etkileri incelenecektir.

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. Timuçin KODAMAN danışmanlığında Numan BAŞ tarafından hazırlanan “AB Batı Balkan İlişkileri ve Bu Süreçte Batı Balkanlar’da Yaşanan Siyasal Dönüşüm” isimli doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Batı Balkanlar, Avrupalılaşıma, Koşulluluk, Sosyalyasyon*

ABSTRACT

After 1990s, The Balkans Region has been categorized as two different sub regions by various international organizations. The first sub region is the Western Balkans, consisting of Albania, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro, Kosovo, Croatia and Macedonia. The other sub region is the Eastern Balkans Region consisting of Bulgaria and Romania. The countries in the Eastern Balkans became members of the European Union without any significant delay after the Cold War. The Western Balkans, on the other hand, face a challenging process towards EU membership due to the problematic historical process they live in, and because of their complex structure in ethnic, social and economic terms. The EU knows that the tension and conflicts that will emerge in this region, which it regards as its backyard, can also affect its own stability. For this reason, the EU is trying to democratize and strengthen the weak state structure in the Western Balkans. The EU uses the policies of conditionality and socialization as a means to achieve this goal. In this study, the effects of the EU's conditionality and socialization policies on the Western Balkans will be examined.

Key Words: *Western Balkans, Europeanization, Conditionality, Socialization.*

GİRİŞ

Batı Balkanlar, tarih boyunca etnik ve kültürel çeşitliliğin fazla olduğu bir bölge olmuştur. Batı Balkan uluslarının Orta ve Yakın Çağ'da Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları egemenliği altında yaşamış olmaları; bölgede kültürel çeşitliliğin artmasının yanı sıra farklı tarihsel yakınlıkların, etkileşimlerin de nedeni olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası koşulları, Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya Macaristan gibi İmparatorlukları parçalarken; içerdiği kültürel, etnik, dinsel farklılıklara rağmen Batı Balkanlar'da birleşmeyi getirmiştir. Bu birleşmede en önemli etken dönemin uluslararası koşullarıdır. İtilaf Devletleri, Avusturya-Macaristan'ın dağılmasının Balkanlar'ı Rus İhtilali'nin etkilerine karşı korunmasız bırakacağını görmüşlerdir. Bu nedenle, İtilaf Devletleri nispeten güçlü ve kendilerinin müttefiki olan Sırbistan öncülüğünde Güney Slavların birleştirilmesi planını desteklemiştir (Kenar, 2005: 40). Diğer bir etken ise İtilaf Devletleri'nin İtalya'yı savaşın içine çekebilmek adına gizli bir antlaşma ile Slovenya ve Hırvatistan'ın Dalmaçya kıyılarını vermeyi taahhüt ettiğinin anlaşılması üzerine (Ülger, 2003: 36); Hırvat ve

Slovenlerin İtalyan hegemonyası altına girmektense Sırp'ların ağır basacağı bir Yugoslav devletini tercih etmiş olmalarıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya'da Sovyetler Birliği benzeri bir devlet yapısı oluşturulmuştur. Ancak Sovyetler Birliği ile yaşanan sorunlar nedeniyle 1948'de Yugoslavya Kominform'dan çıkarılmış ve sonrasında ekonomik ve siyasi olarak Batı Avrupa ve ABD ile daha yakın ilişkiler kurma yoluna girmiştir (Işıklı, 1980: 93-102). Batı'ya açılma ile birlikte Yugoslavya, kendine özgü bir sosyalizm anlayışı geliştirmiş ve bu sistem "Yugoslav Sosyalizmi" olarak adlandırılmıştır. Bu modelin oluşturulmasında, Tito'nun kurmay heyetinde bulunan Milovan Cilas ve Edvard Kardelj'nin Sovyet modelinin merkeziyetçi ve bürokratik yapısına yönelik eleştirilerinin önemli bir rolü olmuştur. Bu dönemde Yugoslavya'nın farklı tarihsel, kültürel, sosyolojik ve ekonomik süreçleri yaşamış ulusları barındıran etnik yapısı nedeniyle bürokratik merkeziyetçiliğin ülkede etnik milliyetçiliği artıracakı öngörülmüştür. Bu yaklaşımın ekonomik alandaki yansıması özyönetim, siyasal alandaki yansıması ise adem-i merkeziyetçi uygulamalar olmuştur (Uzgel, 1992: 235). Kısacası bu uygulamalar Yugoslavya'nın Batı'ya açılışıyla hız kazanan, sosyalizmin demokratik yönüyle bağ kurma yönündeki arayışların bir ürünü olmuştur (Işıklı, 1980: 103). Özyönetim, 1950 ve 1960'larda hızlı bir ekonomik büyümeye neden olmuştur. Fakat başlangıçta özyönetim ile ulusların sınıfsal çıkarlar doğrultusunda birleştirilmesi öngörülmesine rağmen ulus seviyesinde birleşmeler gerçekleşmiştir. (Yarasevich ve Karneyeva, 2003: 5). Öte yandan adem-i merkeziyetçi yönetim anlayışı ile de her Yugoslav cumhuriyeti kendi eğitim ve kültür politikasını uygulamıştır. Böylelikle Yugoslavya'da bir Yugoslav üst kimliği geliştirilememiştir. Ayrıca adem-i merkeziyetçi yapı sayesinde her cumhuriyet kendi ekonomisini kurmuş ve ülkede ekonomik entegrasyon zayıf kalmış, cumhuriyetler arası eşitsizlik ve farklılıklar artmıştır (Sancaktar, 2009: 19-32).

Yugoslavya, Soğuk Savaş Dönemi Avrupası'nda iki siyasi blok arasında stratejik bir pozisyonda bulunmuş ve hem siyasi hem de ideolojik anlamda bu iki bloka eşit mesafede bulunmuştur (Jovic, 2001: 110). Bu dönemde Batı'nın gözünde Yugoslavya'nın varlığı, Sovyetler Birliği'nin Avrupa'yı doğrudan tehdit etmesinin önünde bir engel olarak görülmüştür. Ayrıca Yugoslavya'nın konumu, Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki konumunu tartışılır hale getirmesi açısından da önemli olarak görülmüştür. Bu nedenle Batılı ülkeler Yugoslavya'yı ekonomik ve siyasi anlamda desteklemişlerdir (Kenar, 2005: 126). Soğuk

Savaş'ın bitmesi ile birlikte Yugoslavya bu anlamda önemini yitirmiş ve kanlı bir iç savaşa sürüklenmiştir.

Avrupa Birliği, Batı Balkanlar'da patlak veren iç savaşa önemli bir dönüşüm aşamasında iken ve hazırlıksız bir şekilde yakalanmıştır. Bu dönemde Maastricht Antlaşması ile henüz oluşum aşamasında olan AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın çatışma önleme ve erken uyarı mekanizmalarından yoksun oluşu, müstakil bir askeri gücünün olmayışı AB'nin etkisizliğinde önemli bir rol oynamıştır (Ülger, 2002: 167). Ayrıca AB üyeleri Yugoslavya'da başlayan çatışmaları sona erdirmek için gereken araç ve yöntemler üzerinde görüş birliğine varamamışlardır. Krizin başlamasıyla birlikte AB ortak bir dış politika geliştirmeye çalışmış, ancak üye ülkelerin çatışan taraflara olan farklı tarihsel yakınlıkları (Almanya-Hırvatistan, Fransa-Sırbistan) nedeniyle ferdi hareket etmeleri bunu engellemiştir (Gürkaynak, 2004: 200). Arka bahçesi olarak nitelendirilebilecek bir bölgede yaşanan katliamların önüne geçememiş olması, AB'nin itibar kaybetmesine neden olmuştur. AB, Batı Balkanlar'da gerçekleşen bir iç savaşın aynı zamanda mülteci akını, artan silah ve insan kaçakçılığı (mevcut sınırların kontrol edilememesi nedeniyle) gibi nedenlerle kendi istikrarını da etkilediğini görmüştür.

AB, Bosna sonrasında Kosova ve Makedonya'da yaşanan çatışmalarda giderek daha aktif bir yaklaşım sergilemiştir. Bosna-Hersek'te çatışmaları durdurucu nitelikte bir kuvvet kullanma seçeneğini geciktiren AB, Kosova konusunda kararlı bir kuvvet kullanım tehdidini çok daha erken gündeme getirmiştir (Kut, 2005: 190-192). AB'nin bu yaklaşımındaki neden, Kosova meselesinin öncelikle Arnavutluk ve Makedonya, daha sonra da hemen hemen bütün bölge ülkeleri ile alakalı olmasıdır (Davudoğlu, 2001: 313).

AB, Makedonya'da silahlı çatışmaların iç savaşa dönüşmemesinde, AGİT ve NATO ile birlikte ana oyuncularından birisi olmuştur. AB'nin bu başarısında en büyük etken, 2001'de çatışmalar başladığında Makedonya ile imzalanan İstikrar ve Ortaklık Antlaşması olmuştur. AB, bu antlaşma ile Makedonya üzerinde koşulluluk politikası uygulamıştır (İlievski, 2007: 4).

Batı Balkanlar etnik, kültürel, dinsel açıdan çeşitlilik göstermesine rağmen, yaşamış olduğu sorunların benzerliği açısından türdeş bir görüntü vermektedir. Etnik olarak iç içe geçmişlik, yolsuzluk, devlet kurumlarının yetersizliği, suç oranlarının yüksek oluşu gibi

sorunlar tüm Batı Balkan Devletleri'nin yaşadığı sorunlardır. Bu sorunlar aynı zamanda Batı Balkanlar'da çatışma ve istikrarsızlıkların da sebebi olarak görülmektedir.

AB, Batı Balkanlar'da çatışmanın sebeplerini ortadan kaldırmak adına Dayton Barış Antlaşması sonrasında bölgeye yönelik olarak çeşitli stratejiler geliştirmiştir.¹ Bu bağlamda AB, 2000'li yılların başından itibaren Batı Balkanlar'da daha fazla sorumluluk almaya başlamış ve bölgede kalıcı dönüşümler yapabilmek için bölge ülkelerinin önüne daha somut hedefler koymuştur. AB, Feira Zirvesi'nde (Haziran 2000) Batı Balkan ülkelerini “potansiyel aday” olarak ilan etmiştir. Selanik Zirvesi'nde ise daha ileri bir adım atılmış ve “Batı Balkanlar'ın geleceği AB'nin içerisinde” ifadesi kullanılmıştır (EU-Western Balkans Summit Declaration, 2003: 3).

AB dış politikasının en güçlü aracı olarak tanınan genişleme politikası, aday ülkelerde demokrasiyi sağlamlaştırarak bu ülkelerin siyasi dönüşümüne önemli katkılarda bulunmaktadır. Genişleme politikası ile üyelik hedefinin çekiciliğini bir teşvik mekanizması olarak kullanan AB, komünizm sonrası geçiş dönemi yaşayan ülkelerde ekonomik ve siyasi reformları hızlandırmıştır (Kmezic, 2014: 42-50). AB genişlemesi Avrupalılaşıma ile doğrudan ilişkilidir. Zaman içerisinde kurumsal yapısının güçlenmesi ile AB, üye devletlerin iç politikalarının her yerinde var olan bir üst yapı haline gelmiştir. Aynı durum aday ülkeler içinde geçerli olmuştur (Stanivukovic, 2015: 5).

Bu çalışmada Avrupalılaşıma kavramına yer verilecek ve Batı Balkanlar'da Avrupalılaşıma sürecinin işleyişi ele alınacaktır. Ayrıca Avrupalılaşımanın işleyişi konusunda araç olarak kullanılan koşulluluk ve sosyalizasyon mekanizmaları, Batı Balkanlar özelinde değerlendirilecektir. Bütün bunlar ışığında “Batı Balkanlar'da yaşanan dönüşüm sürecinde koşulluluk ve sosyalizasyon mekanizmalarının etkisi varmıdır?” sorusuna cevap aranacaktır.

Giriş kısmı ile başlayan makalenin 2. kısmında “Avrupalılaşıma ve Batı Balkanlar” başlığı altında Avrupalılaşıma kavramı anlatılacak, Avrupalılaşımanın üye ve aday ülkelerde

¹ AB, Dayton Barış Antlaşması sonrasında Batı Balkanlar'a yönelik olarak “Bölgesel Yaklaşım” geliştirmiştir. Bölgesel Yaklaşım ile çeşitli uluslararası kuruluşlar AB öncülüğünde bir araya getirilerek fon oluşturulmuş ve finansal destek karşılığında bölge ülkelerinin işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Kosova Operasyonu'ndan sonra AB, Batı Balkanlar'a yönelik olarak “Güney-Doğu Avrupa İçin İstikrar Paketi”ni geliştirmiş ve bu yaklaşımla birlikte CEFTA (Orta Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması) Batı Balkanlar'ı da kapsayacak hale getirilmiştir. Böylece bölge ülkeleri ekonomik olarak birbirine ve AB'ye önemli ölçüde bağlanmıştır. 2000'lerin başından itibaren de “İstikrar ve Ortaklık Süreci” geliştirilerek bölge ülkeleri için bir üyelik perspektifi sunulmuştur.

işleyişi ve etkilerine değinilecektir. Bu kısımda koşulluluk ve sosyalizasyon alt başlıkları altında her iki mekanizmanın Batı Balkanlar üzerindeki etkileri, yaşanan tarihsel süreçte örneklerle anlatılacaktır. Makale sonuç kısmı ile bitirilecektir.

1. AVRUPALILAŞMA VE BATI BALKANLAR

Avrupalılaşıma, devletlerin AB kurallarını uyarladığı (intibak ettiği) bir süreçtir. (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2003: 3). AB karar süreçlerinde tanımlanan ve pekiştirilen ortak norm ve düşünceler üye ve aday ülkelerin iç süreçlerine, politik yapılarına, kamu politikalarının mantığına aktarılmakta; resmi ve gayri resmi kurallar, prosedürler, politik bakış açıları, tarzlar ve yaşam biçimleri kurumsallaşmakta, yayılmakta ve inşa edilmektedir (Radaelli, 2000: 25). Sonuç olarak, Avrupalılaşıma ile birlikte üye ve aday ülkelerde iç politika alanları artan bir şekilde AB yasama sürecine maruz kalmakta (Denti, 2014: 12), kültürel ve politik değişimler gerçekleşmekte; ekonomide, devletin kurumsal yapısında değişim ve modernizasyon meydana gelmektedir (Alujevic, 2012: 23).

Olsen'e göre Avrupalılaşıma; dış sınırlarda değişim, Avrupa seviyesinde kurumların gelişmesi, milli yönetim sistemlerinin merkezi etki altına alması, politik organizasyon ve yönetim şekillerinin ihraç edilmesi, politik birleşme projesi süreçlerinden ibarettir (2002: 923-924).

Batı Balkanlar konusunda birçok olumsuz eğilim ve Balkanizasyon (Todorova, 2009: 31-35) söylemlerine rağmen, AB etkisiyle yapılan reformların bölgeye Avrupa değerlerini kazandırmayı amaçladığı konusunda şüphe yoktur. Batı Balkanlar için Avrupalılaşıma, Balkanizasyonun alternatifini teşkil etmektedir (Zaboroski, 2002: 7).

Yakın bir zamanda etnik savaş yaşamış olmaları, komünizm sonrası geçiş sürecinde olmaları nedeniyle Batı Balkanlar için Avrupalılaşımanın zor ve tartışmalı bir mücadele olacağı açıktır (Anastakis, 2005: 80). Batı Balkanlar'ın Avrupalılaşıma ile ilgili problemi sadece AB müktesebatı ile uyum değildir. Batı Balkanlar için en büyük zorluk, geçmiş uygulama ve alışkanlıklardan uzaklaşma meselesidir (Radovanovik, 2012: 207).

Avrupalılaşıma, Batı Balkanlar'da her ülkede aynı şekilde ve aynı oranda gelişmemektedir. Bu nedenle de bazı ülkeler (Hırvatistan ve Karadağ) AB sürecinde diğer ülkelere göre daha hızlı yol almışlardır ve Hırvatistan AB üyeliğine kabul edilmiştir. Elbasani'ye göre Batı Balkanlar'da Avrupalılaşımayı üç parametre belirlemektedir. Bunlardan

birincisi ülkedeki reformist elitlerin gücü ve potansiyel AB yanlılarının miktarıdır. Batı Balkanlar'ın tamamında, hatta Kosova ve Bosna gibi geçmişte iç savaşın vahşetini yaşamış ülkelerde dâhil olmak üzere AB yanlıları, etnik milliyetçi ve reform karşıtı güçlere karşı rekabette giderek güç kazanmaktadır. Ancak köklü değişiklikler yapma konusunda, reform yanlısı elitler halen yeterli güce sahip değildir. İkinci parametre, ülkenin geçmişten devraldığı tarihsel miras ve bu mirasın günümüze yansıyan boyutudur. Üçüncü parametre ise zayıf devlet yapısı ile ilişkili, elit tercihlerini şekillendiren derin koşullar² ve uzun dönemli yapılarıdır (2013: 9).

Batı Balkanlar'da devletlerin sınırlarının ve siyasal otoritelerinin tartışmalı olması, devlet kapasitesini daha fazla zayıflatan bir etken oluşturmaktadır. AB norm ve kurallarının uyarlanabilmesi, önemli bir devlet kapasitesini gerektirmektedir. Batı Balkanlar AB sürecinde önemli bir değişime uğramaktadır. Bu süreçte Bosna ve Kosova gibi en zayıf ve tartışmalı devletler bile siyasal maliyeti yüksek AB norm ve kurallarını uyarlayabilmektedir. Ancak Batı Balkan ülkeleri uyarladıkları yasaları uygulama konusunda eksik kalmaktadırlar. Örneğin Makedonya, uluslararası standartlarda bir seçim yasası getirmesine rağmen seçmenleri sandığa çekme konusunda baskıcı stratejiler uygulamaktadır. Aynı şekilde Arnavutluk, kapsamlı bir kamu yönetimi reformu yasası uyarlamasına rağmen kamu yönetiminde siyasallaşmayı durduramamıştır (Börzel, 2011: 7-9). AB norm ve kurallarının her alanda etkin bir şekilde hayata geçirilememesine rağmen Batı Balkan siyasi elitleri göze çarpan bir şekilde AB kurallarına uyum gösterme konusunda istekli görünmektedir. Böylelikle Avrupalılaşıma süreci yavaş da olsa ilerlemektedir (Perkovic, 38: 122).

AB ile Batı Balkanlar arasında güç asimetrisine dayalı karşılıklı bir bağımlılık vardır. AB'nin güçlü ekonomisi sayesinde aday ülkeye sunabileceği imkânlar, aday ülkenin Birliğe sunabileceğinden daha fazladır (Kmezic, 2014: 49). AB ve Batı Balkanlar arasındaki güç asimetrisi nedeniyle, AB oyunun kurallarını dikte eden taraf olmaktadır. Batı Balkan ülkelerinin sınırlı gücü nedeniyle AB'nin koyduğu kuralları etkileme kapasitesi sınırlıdır veya hiç yoktur (Anastakis, 2005: 82). Aday ülkelerin siyasi elitlerinde AB'ye katılma konusundaki isteğin yüksek olması da AB'nin pazarlık gücünü arttıran bir etken olmaktadır (Kmezic, 2014: 49). Örneğin 2010'da Eurobarometer tarafından yapılan bir ankete göre,

² “Derin koşullar” ile Yugoslavya'nın eski komünist sisteminden gelen yapılar kastedilmektedir. Bu yapılar, reform yanlısı elitleri sınırlayabilmektedir.

Makedonya nüfusunun % 75'i AB üyeliğinin ülkelerinin yararına olacağını düşünmektedir. Bu oran AB ortalamasının ondokuz puan üzerinde bulunmaktadır (Taylor vd., 2013: 72).

Avrupalılaştırmanın işleyişi konusunda genel olarak iki mekanizma üzerinde durulmaktadır. Rasyonalist Teori “koşulluluk” (conditionality) üzerinde dururken, Konstrüktivizm (constructivism) “sosyalizasyon” üzerinde durmaktadır (Biermann, 2014: 488). AB'nin Batı Balkanlar'ın Avrupalılaştırmasını sağlamak için en yaygın olarak kullandığı mekanizma, koşulluluk mekanizmasıdır (Kmezic, 2014: 4). Aşağıda Avrupalılaştırmanın işleyişini sağlayan iki mekanizma üzerinde durulacak ve Batı Balkanlar'daki gelişmeler bu açıdan değerlendirilecektir.

1.1. Koşulluluk

Koşulluluk, ödüllere güçlendirilen bir pazarlık stratejisidir. AB, hedef ülkenin koşullara uyması durumunda ödül alması, uymaması durumunda ödülün verilmemesi için gereken koşulları düzenler (Biermann, 2014: 495). AB'nin koşul koymasındaki amaç, birliğe yeni katılan devletlerin birliğin temellerini sarsmaması için üyelik öncesinde hazırlamaktır (Barnes ve Barnes, 2007: 431).

Koşulluluk, AB gündemine ilk kez 1962'de Parlamento'nun “Birkelbach Raporu” ile birlikte gelmiştir. Bu raporda, yalnızca demokratik uygulamaları benimseyen, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı duyan ülkelerin AT üyeliğine kabul edilebileceği ifade edilmiştir. İlk kez koşulluluk, güney genişlemesi ile birlikte diktatörlük sonrası dönüşüm yaşayan Yunanistan, İspanya, Portekiz'e karşı uygulanmış; bu ülkelerden çoğulcu demokrasi, liberal anayasa ve serbest seçimler istenmiştir (Anastakis, 2008: 367). Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte AB'ye katılmak isteyen ülkelerin sayısında dramatik bir artış olmuştur. Bu dönemde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin tamamı AB'ye katılmak istediklerini açıklamışlardır. Tek Avrupa Senedi (1987) ve Maastircht Antlaşması (1992) ile birlikte derinleşmeye çalışan AB, hazırlıksız yapılacak bir genişlemenin kuruluştan itibaren elde edilen kazanımları yok edebileceğini değerlendirmiştir. 1993 Kopenhag Zirvesi'nde üyelik için koşulluluk politikası daha belirgin bir şekilde vurgulanmış ve AB üyeliği için Kopenhag Kriterleri³ zorunlu hale

³ Kopenhag Kriterleri üç tanedir. Bunlardan birincisi AB içinde rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle mücadele edebilecek, işleyen bir pazar ekonomisine sahip olmaktır. İkincisi demokrasi, hukukun üstünlüğü, azınlıkların korunmasını sağlayan istikrarlı kurumların var olmasıdır. Üçüncüsü ise siyasi ve parasal birlik dâhil üyelik yükümlülüğünü yerine getirebilme, AB müktesebatını üstlenebilme kapasitesidir.

getirilmiştir. Kopenhag Kriterlerine ilaveten, iyi komşuluk şartı 1992'den itibaren AB tarafından çeşitli vesilelerle ifade edilmiştir (Smith, 2003: 116-120).

2004 genişlemesi ile Birliğe katılan ülkelerin Batı Balkanlar'a göre daha homojen bir yapıya sahip olmaları ve komünizm sonrası çatışma süreci yaşamamış olmalarına rağmen AB bu ülkelerin entegrasyonu ile ilgili zorluklar yaşamıştır. Bu nedenle AB siyasi koşulluluk anlamında bu genişlemeden dersler çıkarmıştır. Batı Balkanlar, gerek yaşamış olduğu tarihsel süreç gerekse yapısı itibarıyla Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine göre AB entegrasyonu açısından daha zor bir bölge görünümü vermektedir (Uğurlu, 2013: 172-173). Bu nedenle AB'nin Batı Balkanlar'a karşı uyguladığı siyasi koşulluluk, daha önceki genişlemelerde uygulanandan daha kapsamlı olmaktadır (Braniff, 2011: 70).

Vachudova, AB'nin hedef ülkelerde aktif ve pasif olmak üzere iki tür baskı gücü (leverage) uygulayarak, koşulluluk mekanizmasını çalıştırdığını ifade etmiştir. Buna göre, hedef ülke AB'den dışlanmanın kendisine getireceği maliyeti ve AB üyeliğinin kendisine getireceği faydayı hesap eder. Vachudova'ya göre sadece Norveç gibi ekonomik açıdan oldukça gelişmiş ülkeler dışlanmanın maliyetine katlanabilir. AB'nin bu etkisi pasif baskı gücüdür. Aktif baskı gücü ile kastedilen ise planlı bir şekilde uygulanan koşulluluk politikasıdır. AB aktif baskısı, liberal olmayan yöneticilere faydası olan enformasyon asimetrisini sarsarak bilgi ortamının değiştirilmesine yardımcı olur. Buna ilaveten aktif baskı, AB yanlısı muhalefetin gündemi şekillendirmesine ve güçlendirmesine yardımcı olur. AB aktif baskısı sonucunda hedef ülkedeki reform yanlısı kesimler güçlenir ve politik sistem daha rekabetçi bir hâle gelir. AB aktif baskısı bunu iki aşamada gerçekleştirmektedir. İlk aşamada, hedef ülkelerde AB ile uyum sağlayacak reform yanlısı hükümetler seçimle işbaşına gelir. İkinci aşamada ise hem liberal hem de liberal yönelimli olmayan hükümetler AB'ye üye olabilmek için zorunlu reformları gerçekleştirir. AB adaylığı vaadi, liberal olmayan devletlerde güç dengelerini statükodan faydalanan toplum kesimlerine karşı değiştirir. Nitekim Romanya, Bulgaristan ve Slovakya'da ülkenin AB süreci konusundaki endişeler, doğrudan veya dolaylı olarak seçmen davranışları üzerinde etkili olmuştur. Bu ülkelerde etnik milliyetçiliği gündeme getiren partiler, AB'nin aktif baskısı sonucunda seçimlerde AB yanlısı partilere yenilmişlerdir (2005: 63-175).

AB baskı gücüyle, orta ve uzun vadede üye veya üye olmayan devletlerde AB karşıtı muhalefetin söylemleri de değişebilmektedir. Kuzey İrlanda'da AB karşıtı Demokratik

Birlikçi Parti (Democratic Unionist Party) Lideri Peter Robinson, 2009 AB Parlamento seçimleri öncesinde şu açıklamayı yapmıştır (Stefanova, 2011: 111):

“Bu seçimler AB ile ilgilidir. Partimiz AB entegrasyonuna karşı olmasına rağmen, AB’yi Kuzey İrlanda’nın çıkarları doğrultusunda kullanacaktır. (...) Bizim Avrupa karar mekanizmalarını etkileme gücümüz, ortak çıkar alanlarında ortak yaklaşımlarla arttırılacaktır.”

1990’ların sonundan itibaren AB, Hırvatistan’da etnik milliyetçi Tudjman hükümetini demokrasiyi ihlal etmek, Eski Yugoslavya İçin Kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM)⁴ ile işbirliği yapmamak ve 1995’te ülkeden kovulan Sırların geri dönüşünü engellemek ile suçlamıştır. AB’nin Tudjman hükümetinden desteğini çekmesi, Hırvatistan’daki iç muhalefeti cesaretlendirmiştir. Batılı NGO’lar demokrasi ve medya konusunda seminerlere sponsor olmuş, eğitim vermiş, muhalefet partilerini finanse etmiştir. AB ve organizasyonları toplumun önemli bir kesiminin güvenini kazanmıştır. Sonuç olarak 2000’de yapılan seçimlerde, Tudjman hükümeti yerini AB üyeliğini temel amaç olarak gören Sanader önderliğinde kurulan altı partili koalisyon hükümetine bırakmıştır (Boduszynski, 2013: 48-49). Tudjman’ın partisi HDZ, Tudjman sonrasında muhalefete düştükten sonra, kendi içinde bir dönüşüm yaşamış ve daha ılımlı politikaları benimsemiştir (Braniff, 2011: 101).

NATO’nun 1999’da yapmış olduğu Kosova Harekâtı’nda Sırbistan bombalanmış, ülkede milliyetçilik ve Batı karşıtlığı artmıştır. Şubat 2000’de AB Komisyonu Üyesi Patten, AB üyelerinin Miloseviç’e karşı alınacak ciddi ve operasyonel önlemler konusunda uzlaştıklarını açıklamıştır. Bu dönemde AB yetkilileri, Sırbistan’ı izole etmenin zararlı bir strateji olduğunu ve Sırbistan’la toplumlararası ilişkilere ağırlık verilmesi gerektiğini kabul etmişlerdir (Braniff, 2011: 68). Bu yaklaşım değişikliği sonrasında, etnik milliyetçi Miloseviç hükümeti, Batılı NGO’ların ve medya organlarının hedefi olmuştur. Bu süreçte muhalefet organize edilmiş, sivil toplum örgütlerine para aktarılmış, özellikle gençler Batılı NGO’lar tarafından eğitilmiştir. Bunun sonucunda Sırbistan’da 2000’de yapılan seçimler sonucunda

⁴ Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY-International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia), 1993’de Birleşmiş Milletler tarafından merkezi Lahey olacak şekilde kurulmuştur. Mahkemenin görevi, 1991’den sonra eski Yugoslavya topraklarında işlenmiş savaş suçlarını cezalandırmaktır. Makalenin bundan sonraki bölümlerinde Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi EYUCM olarak kısaltılacaktır.

Miloseviç istifa etmiş ve partisi muhalefet konumuna düşmüştür. Böylece AB ve ABD sayesinde Sırbistan'da; Beyaz Rusya, Gürcistan ve Ukrayna'dakine benzer bir renkli devrim gerçekleşmiştir (Kinnon, 2006: 60-90).

AB'ye aday olmak isteyen ülke sayısı arttıkça, üyelik koşulluluğu daha güçlü bir dış politika aracı hâline gelmektedir (Smith, 2003: 108-109). Üyelik cazibesi nedeniyle AB, aday ülkeler üzerinde "sürecin bir sonraki safhasına almama" silahını kullanmaktadır. Bu durum, aday ülkelerin gerekli reformları gerçekleştirmesine neden olmaktadır. Aday ülke ve AB arasında olan bu etkileşim, AB'nin istediği reformları uyarlayan ve uygulamaya geçiren aday ülkelerin ödüllendirilmesine neden olmaktadır (Vachudova, 2005: 126).

AB, nihai hedef olan üyelik ödülünün yanı sıra ara ödüller ile de Batı Balkanlar'da önemli reformlara neden olabilmektedir. Sırbistan'da Miloseviç iktidarının düşmesi sonrasında AB, Sırbistan'ın istediği ekonomik yardımı, Miloseviç'in EYUCM'ye gönderilmesi koşuluna bağlamıştır. Miloseviç'in EYUCM'ye gönderilmesi sonrasında, Sırbistan'a para yardımı yapılmıştır. Aynı şekilde Sırbistan'ın EYUCM ile işbirliği yapması sonucunda, AB İstikrar ve Ortaklık Antlaşması için fizibilite çalışmalarını başlatmıştır (Braniff, 2011: 133). AB'nin Batı Balkanlar için verebileceği en büyük ara ödüllerden birisi de vize serbestisidir. Vize serbestisi ticaret, eğitim, sağlık gibi pek çok alandaki gereksinimler nedeniyle aday ülkeler tarafından talep edilmektedir. AB, Batı Balkanlar için vize serbestisini hedef ülkelerin geri kabul antlaşmasını kabulü, içişleri ve adalet alanında yapılacak düzenlemelere bağlamıştır (Trauner, 2008: 5). AB, Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul antlaşmaları ve bölgede yapılan reformlar sonucunda, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'a 2009'da; Arnavutluk ve Bosna Hersek'e 2010'da vize serbestisi getirmiştir (European Commission, "Reports on Visa-Free Travel From the Western Balkans", Brussels, 25.02.2015).

Müzakere sürecinin sonlarına yaklaşıldıkça, AB'nin istemiş olduğu reformları uyarlamamanın aday ülke için maliyeti de gittikçe büyümektedir. Hırvatistan'la yapılan müzakerelerin sonlarına doğru (2009) AB Komisyonu, Hırvatistan'ı yolsuzluk ve organize suçlar ile yeterince mücadele etmediği, üst düzey siyasi ve bürokratların adlarının yolsuzluk olaylarına karıştığı gerekçesiyle çok ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Bu eleştiri sonrasında Başbakan Ivo Sanader istifa etmiş ve Jadranka Kosor görevi devralmıştır. Aynı şekilde müzakere sürecinin sonlarına doğru AB, Hırvatistan'daki tersanelerin özelleştirilmesi

konusunda ısrar etmiştir. Buna karşın Hırvatistan hükümeti kamuoyunun bu özelleştirmeye karşı olması nedeniyle, başlangıçta AB'nin isteğine direnç göstermiştir. Ancak AB sürecinden dönmenin maliyeti nedeniyle, Hırvatistan hükümeti AB'nin isteğini yerine getirmiştir (Perkoviç, 2014: 128).

Koşulluluk mekanizmasının Batı Balkanlar üzerinde en önemli etkilerinden biri de bölgede yaşanan çatışmasızlık sürecidir. Makedonya'da yaşanan kriz sonrasında yerel bazda etnik ve siyasi gerginlikler olsa da AB sayesinde Batı Balkanlar'da bir çatışmasızlık süreci yaşanmaktadır. AB, bu sürecin devamlılığını sağlayabilmek adına bölge ülkeleri arasında mevcut kronik sorunların çözümü için gereken siyasal ortamı sağlamakta, anlaşmazlıkların çözümü için koşulluluk mekanizmasını kullanmaktadır. Sırbistan ve Kosova arasında yaşanan uzlaşma süreci, bu konuda en iyi örnektir. Kosova'nın bağımsızlık ilanı sonrasında Sırbistan bu kararı hiçbir zaman tanımayacağını açıklamış ve konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na taşımıştır. Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkileri normalleştirmek adına Ekim 2010'da AB Konseyi, Sırbistan'ın üyeliği için gerekli çalışmanın Komisyon tarafından başlatılması kararını vermiştir. Eylül 2010'da Sırbistan hükümeti, BM'de statü görüşmelerinin yeniden açılmaması ve Kosova yetkilileri ile işbirliğinin başlatılması konusunda AB ile uzlaştığını açıklamıştır (Peskin ve Boduszynski, 2013: 203).

Sırbistan ve Kosova, Mart 2011'den itibaren AB öncülüğünde teknik seviyeli diyalog (telekomünikasyon, serbest dolaşım, kadastro kayıtları, iki taraf arasındaki sınırın belirlenmesi, üniversite diplomalarının karşılıklı olarak tanınması vb.) sürecine başlamışlardır. Ekim 2012'den itibaren ise iki taraf arasında yüksek seviyeli diyaloga başlanmış, iki ülkenin başbakanları AB Yüksek Temsilcisi'nin eşliğinde ilk defa doğrudan görüşmeye başlamışlardır (Spernbauer, 2014: 150-166). Nisan 2013'te AB arabuluculuğuyla Brüksel'de gerçekleşen yüksek seviyeli diyalog sonrasında, her iki taraf arasında ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik olarak antlaşmaya varılmıştır. (Guzina ve Marijan, 2014: 5). Brüksel Antlaşmasıyla Sırbistan, Kosova'nın uluslararası kuruluşlara katılımını engellemeyeceğini (Madde 14) kabul etmiştir. Ayrıca Sırbistan, bu antlaşma ile Kosova pasaportunu tanımaya başlamıştır (Guzina ve Marijan, 2014: 9). Brüksel Antlaşması, Sırbistan'ın Kosova'yı tanımama durumunu da tartışılır hale getirmiştir. İki taraf arasında diyalog süreci AB gözetiminde devam etmektedir. Buna karşılık Sırbistan 2014'de AB ile müzakerelere başlamış, Kosova ile AB arasında İstikrar ve Ortaklık Antlaşması yürürlüğe girmiştir. AB, Kosova ile Sırbistan arasında

2011'den itibaren başlayan normalleşme sürecinin her aşamasında koşulluluk mekanizmasını kullanmıştır.

Batı Balkanlar'da koşulluluğun etkin olarak işleyebilmesi için, AB'nin bölge ülkelerinden istemiş olduğu reformların hayata geçirelememesi durumunda ödülün kaldırılacağı tehdidinin ve reformların hayata geçirilmesi durumunda söz verilen vaadin güvenilir olması gerekir. 2004'te Makedonya ile AB müzakere sürecinin başlatılması, sonrasında Hırvatistan'ın ve diğer Batı Balkan ülkelerinin (Bosna-Hersek ve Kosova hariç) müzakere süreçlerinin başlatılması, en son olarak Hırvatistan'ın üyeliğe kabulü, Batı Balkanlar'da AB'nin güvenilirliğini arttırmıştır (Schimmelfenning ve Sedelmeier, 2004: 674). Bununla birlikte AB, geri kalan Batı Balkan Devletleri'nin AB üyeliğine kabulü için (Hırvatistan hariç) net bir tarih vermemektedir. AB Komisyonu Başkanı Juncker 2015'de yaptığı bir açıklamada, Batı Balkanlar'ın üyeliğinin 2020 yılına kadar mümkün olmadığını belirtmiştir (Bieri, 2015: 170).

Wakelin'e göre AB koşulluluğu, AB'ye giriş tarihi belirli olmadığı zaman, daha etkin işlemektedir. Bu durumda aday ülkenin AB'nin istediği reformları yapabilmesi için gereken motivasyon sağlanmaktadır. Bu nedenle AB, müzakerelerin sonuçlanmasından kısa bir süre önce aday ülkenin üyeliğe giriş tarihini açıklamayı tercih etmektedir (2014: 13). Her genişlemeden ders çıkartan AB, 2004 ve 2007 genişlemesinde komünizm sonrası dönüşüm yapan ülkeleri bünyesine katmıştır. AB'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile müzakere sürecinde yaşadığı sorunlar ve çıkardığı dersler, Batı Balkan genişlemesine ışık tutmaktadır.

1.2. Sosyalizasyon

Sosyalizasyon, aktörlerin “uygunluk mantığı” çerçevesinde AB norm ve kurallarına ikna edildiği bir süreçtir. Aktör, AB norm ve kurallarını uygun ve meşru bulduğu için içselleştirir (Bierman, 2014: 490).

Koşulluluk Rasyonalist Teorinin bir ürünü iken sosyalizasyon Konstrüktivizmin bir ürünüdür. Rasyonalizm, siyasi aktörleri birbirinden kopuk, bencil varlıklar olarak görürken; Konstrüktivizm, aktörleri tamamıyla sosyal varlıklar olarak kabul etmektedir. Konstrüktivistlere göre, aktörlerin çıkarları sosyal etkileşim sürecinde şekillenmekte, iletişim süreçlerinde tecrübe ve belli bir rolün ifa edilmesiyle belirlenmektedir (Burchill vd, 2013: 293). Koşulluluk, hedef ülke ile AB arasında ödül karşılığında zorlamaya dayanan asimetrik

bir süreç olmasına karşın sosyalizasyon, davranış değişikliği amacıyla ikna, tartışma ve sosyal etkileşimin kullanıldığı bir süreçtir (Checkel, 2001: 562).

Sosyalizasyon iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. “Sosyal öğrenme” modeline göre, üye olmayan devletler, AB norm ve kurallarına kendi kimliği ve değerleri ile uygun olduğuna ikna olduğu takdirde uyarlar. AB ise norm ve değerlerinin aday ülkelerin kimlik ve değerleri ile çatışmadığı konusunda onları ikna etmeye çalışır ve bu konuda lobi faaliyetlerinde bulunur (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005: 18-22). Örneğin, Hırvatistan’ın AB sürecinde Hırvat elitleri, AB’nin istediği her gerekliliği meşru ve uygun olarak görmemiştir. Bununla birlikte Hırvat elitlerinin Avrupa’yı (Batı Avrupa ülkeleri ile tarihsel, kültürel ve dinsel yakınlıkları nedeniyle) Hırvatistan’ın kültürel ve siyasi evi olarak görmeleri nedeniyle, bu ülkede Avrupalılaşıma devam etmiştir. Bu nedenle Hırvatistan’ın Avrupalılaşmasında kimlik tanımlamasının etkisi yadsınamaz (Subotic, 2011: 311).

Diğer sosyalizasyon modeli ise “ders çıkartma” modelidir. Ders çıkartma modeline göre üye olmayan ülke, AB kurallarını herhangi bir teşvik veya ikna yöntemi olmaksızın uyarlayabilecektir. Ders çıkartma modeli, mevcut statükodan hoşnutsuzluğa karşı verilen bir cevaptır. Eğer ülke içinde bir hoşnutsuzluk varsa aday ülke mevcut sorunun çözümüne yönelik yurtdışında bir kural arayışına girer. Bu arayışta öncelik AB kurallarına verilir. Bu önceliğin verilmesinde aday ülkelerin AB kurallarına aşina olması kadar coğrafi yakınlık da önem arz etmektedir (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005: 35-40). Aralık 2013’te Sırbistan’da yapılan bir ankete göre halkın % 68’i AB’ye üye olmak için gereken reformlar AB tarafından şart koşulmasa bile daha iyi bir Sırbistan için bu reformların uygulanması gerektiğine inanmaktadır (Mariç, 2015: 75).

Eğer hedef ülkede AB’nin istediği reformlara karşı siyasi bir muhalefet varsa ve bu reformların doğruluğu sorgulanıyorsa AB’nin meşruiyetinin derecesi düşük olarak kabul edilmelidir. Aksi yönde politik ortam mevcut ise AB’nin meşruiyeti yüksek olarak kabul edilmelidir. AB’nin talep ettiği reformlar iç aktörlerin çıkarlarına uygun (faydanın maliyetten büyük olduğu durumlarda) fakat bu konuda AB’nin meşruiyeti düşük görünüyorsa, hedef ülkede koşulluluk eksenli bir reform süreci yaşanacaktır. AB’nin istediği reformlar konusunda maliyet faydadan büyük, istenilen reformların meşruiyeti yüksek ise hedef ülkede sosyalizasyon eksenli bir değişim yaşanacaktır. Maliyet fayda analizinin pozitif yönde olduğu ve AB’nin istediği reformların meşruiyetinin yüksek olduğu durumlarda, koşulluluk ve

sosyalizasyon birbirini tamamlayarak güçlendirecektir. AB, Batı Balkanlar'da Avrupalılaştırmanın her iki mekanizmasını da (koşulluluk ve sosyalizasyon) kullanmaktadır ve bu mekanizmaların sonuçlarını birbirinden kesin olarak ayırmak mümkün değildir (Notcheva, 2006: 15-18).

NATO'nun Kosova müdahalesi sonrasında Miloseviç hükümetinin düşmesine rağmen, Sırbistan'da millî kimlik ile ilgili söylemler ön planda kalmaya devam etmiş; siyasal ve kültürel elitler Sırbistan'ın büyük çapta bir komplonun kurbanı olduğunu, iç savaşın masum tarafı olduğunu iddia etmişlerdir. Bunun sonucunda, Sırbistan'da geniş toplum kesimleri tarafından savaş suçlularının EYUCM'ye gönderilmesi meşru olarak algılanmamıştır. 2002'de yapılan bir ankete göre Sırp halkının yalnızca % 8'i EYUCM'ye güvendiklerini açıklamışlardır. Bu nedenle Sırbistan'da AB'nin istediği işbirliğinin maliyeti yüksek olarak algılanmış ve Başbakan Djindic'in işbirliği eğilimine rağmen Sırp hükümeti bu konuda derin bir ayrılık yaşamıştır. Sırbistan'ın EYUCM ile işbirliği, 2005'ten itibaren AB'nin koşulluk mekanizmasını çalıştırması ile birlikte başlamıştır (Pawelec ve Grimm, 2014: 1294-1298).

AB'nin Batı Balkanlar'da sosyalizasyonu gerçekleştirirken iki hedefi vardır: Birincisi, Batı Balkanlar'da siyasi elitlerin normatif eğilimlerini kalıcı olarak değiştirmek suretiyle onların ilgilerinde ve aidiyetlerinde uzun dönemli bir dönüşüm sağlamaktır (Noutcheva, 2006: 15-18). Yugoslavya döneminde cumhuriyetlerin daha çok kendi içinde gerçekleşen ilişki modelleri ve Batı Balkanlar'da siyasal olarak gelişmiş, etkili bir sivil toplum yapısının olmayışı nedeniyle bu bölgede güç ve kaynaklara ulaşan elitler hükümet uygulamalarında değişime neden olabilmektedirler (Kavalski, 2003: 75). Geçmiş ne olursa olsun, siyasi yelpazenin her kesimindeki liderlerin bakış açıları AB üyelik vaadi ile dönüştürülebilmektedir (Kavalski, 2003: 78). 2003 sonrasında AB ile Hırvatistan arasında etkileşimin artması sonucunda, Tudjman'ın partisi HDZ Avrupalı muhafazakâr partilerden ideolojisini Avrupalılaştırmanın gereklerine göre uyarlama konusunda tavsiyeler almıştır. Öncesinde etnik milliyetçiliğin öncülüğünü yapan HDZ, 2003 seçimleri öncesinde AB yanlısı propaganda yapmış, seçim sonrasında ise Demokratik Sırp Partisi ile koalisyon kurmuştur. HDZ'nin dönüşümü, Hırvatistan'da siyasi şartların değişimine cevap olarak açıklanabilir (Braniff, 2011: 105).

Batı Balkanlar'da sosyalizasyonun diğer bir hedefi, üyelik sonrası süreçle ilgilidir. Aday ülkeler tam üye olduklarında, AB'nin bu ülkelere uyguladığı koşulluluğun yaptırım

mekanizması büyük bir oranda ortadan kalkmaktadır. AB'ye katılan ülke, Birliğin geleceğini belirleyen karar mekanizmalarında diğer üyelerle eşit koşullarda rol oynamaktadır. Bu nedenle AB, aday ülkeler Birliğe girmeden önce onlara yükümlülüklerine saygı göstermeyi öğretmekte ve böylelikle bu ülkelerin Birliğe girdikten sonra “uygunluk mantığı” ile hareket etmelerini garanti altına almaya çalışmaktadır (Noutcheva, 2006: 15-18).

AB, Batı Balkanlar'a sunduğu norm, ortak düşünce ve gayri resmi kuralların toplumun geniş bir kesimi tarafından içselleştirilmesini sağlamak için bölgede özellikle sivil toplum örgütlerine ulaşmaya çalışmakta ve halkın bu örgütlere katılımını teşvik edici çalışmalarda bulunmaktadır. Hâlâ eski sosyalist toplum düzeninin (sivil toplum örgütlerine katılım konusunda eğilimin az olduğu ve toplumu oluşturan çeşitli katmanların birbirine karşı güveninin olmadığı toplum yapısı) sıkıntılarını yaşayan Batı Balkanlar'da, halkın davranışlarının katılımcı bir yöne doğru evrilmesi, mutlaka zaman alacaktır (Petricusic, 2013: 33-40).

SONUÇ

AB, özellikle 2000'lerin başından itibaren Batı Balkanlar'da siyasal bir değişimin zorlayıcısı olmuştur. Bu değişim sürecinde AB, koşulluluk ve sosyalizasyon mekanizmalarını kullanmıştır.

AB'nin Batı Balkanlar'da kullandığı koşulluluk ve sosyalizasyon mekanizmalarının en önemli etkilerinden biri, Batı Balkanlar'da gerçekleşen hükümet değişiklikleridir. Komünizm sonrasında yaşanan çatışma süreci, Batı Balkanlar'da etnik milliyetçiliği daha fazla yükseltmiş, milliyetçi ve reform karşıtı siyasal partileri işbaşına getirmiştir. Buna karşın AB, bir taraftan AB üyeliğinin kazançlarını gündeme getirerek bu ülkelerdeki reform yanlısı muhalefetin elinin güçlenmesini sağlamış; diğer bir taraftan da medya kurumları ve NGO'lar aracılığıyla halkı bilinçlendirerek muhalif partilere finansal destek sağlamış ve reform yanlısı dinamik bir bilinç oluşmasına neden olmuştur. Aynı şekilde Batı Balkan Devletleri'nin, AB sürecinin başında EYUCM ile işbirliğinden kaçınmalarına rağmen bu tutumlarından vazgeçmiş olmaları,⁵ AB'ye katılım hedefi için bölge ülkelerinin siyasal maliyeti yüksek

⁵ Yugoslavya'da iç savaş sonrası, savaşan tüm taraflar kendisini mağdur olarak görmüş, savaş suçlusu askerler de halk tarafından kahraman olarak algılanmıştır. AB tarafından koşulluluk konusu yapılan savaş suçlularının teslimi, siyasal maliyeti yüksek bir konu haline gelmiştir. Buna rağmen, AB baskısıyla Batı Balkan ülkeleri, 10-

konularda bile önemli ilerlemeler sağlayabileceğini göstermektedir. Bunun en önemli göstergesi de Sırbistan ve Kosova arasında 2011 yılından itibaren başlayan normalleşme sürecidir. İki taraf arasında bugün gelinen noktayı, Kosova'nın bağımsızlık ilanının hemen sonrasında öngörmek oldukça zordur.

AB sürecinde Batı Balkanlar'da yavaş da olsa önemli değişimler yaşanmaktadır. Buna rağmen bölge ülkelerinin hukukun üstünlüğü, insan hakları, siyasal kutuplaşma ve uzlaşmazlık, bürokraside yaygın yolsuzluk vb. sorunları vardır. Bölge ülkelerinin AB'nin reform yapılmasını istediği alanlarda her geçen yıl olumlu yönde gelişmeler kaydetmiş olduğu yıllık ilerleme raporlarından görülmektedir. Buna rağmen uygulama konusunda yaşanan eksiklikler Batı Balkan ülkelerinin geneli için ortak bir problem sahasıdır. Ancak bugün AB üyesi olan birçok ülke inişli çıkışlı süreçler sonrasında AB üyesi olabilmişlerdir. Batı Balkanlar için de AB üyeliği daha çok somutlaştıkça reformların hızı artacaktır.

15 yıllık süreç içinde savaş suçlularını teslim etmişlerdir. En son Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyetinden Ratko Miladiç EYUCM'ye teslim edilmiş, yargılanarak 40 yıl hapis cezasına mahkum edilmiştir.

KAYNAKLAR

- ALUJEVIĆ, L. (2012), *Integration of Western Balkans: From Reconciliation to European Future*, Centre for European Studies, Brussels.
- ARASTADAKİSİ, O. (2005), "The Europeanization of the Balkans" *The Brown Journal of World Affairs*, 12(1), 77-89.
- ANASTAKİS, O. (2008), "The EU's Political Conditionality in the Western Balkans: Towards a More Pragmatic Approach", *Southeast European and Black Sea Studies*, 8 (4), 365-377.
- BARNES, I. - BARNES, P. (2007), *Enlargement*, European Union Politics, Editör: Michelle Cini, Oxford University Press, New York, 227-241.
- BİERMANN, Rafael, "Coercive Europeanization: the EU's Struggle to Contain Secessionism in the Balkans", <http://dx.doi.org/10.1080/09662839.2014.918035> (24. 02. 2015).
- BODUSZYNSKI, M. (2013), "The Trial and Triumphs of Europeanization in Croatia", *European Integration and Transformation in the Western Balkans Europeanization or Business as Usual*, Editör: Arolda Elbasani, Routledge, London and New York, 80-95.
- BÖRZEL, A. (2011), "When Europeanization Hits Limited Statehood, The Western Balkans as a Test Case for the Transformative Power of Europe", KFG Working Paper, S. 30.
http://userpage.fu-berlin.de/kfgeu/kfgwp/wpseries/WorkingPaperKFG_30.pdf (24. 02.2016).
- BRANİFF, M. (2011), *Integrating the Balkans Conflict Resolution and the Impact of EU Expansion*, I. B. Tauris, London.
- BURCHILL, S. ve diğerleri (2013), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev. Ali Aslan – Muhammet Ali Ağcan, Küre Yayınları, İstanbul.
- CHECKEL, J. (2001), "Why Comply? Social Learning and European Identity Change", *International Organization*, 55 (3), 553-588.
- DAVUDOĞLU, A. (2001), *Stratejik Derinlik ve Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul.
- DENTİ, D. (2014), "The Europeanization of Candidate Countries: the Case for a Shift to the Concept of EU Member – State Building", *Contemporary Southern Europe*, 1 (1), 9-32.
- ELBASANI, A. (2013), *European Integration and Transformation in the Western Balkans Europeanization or Business as Usual*, Routledge, London and New York.
- European Commission, "Reports on Visa-Free Travel From the Western Balkans", Brussels, 25.02.2015,
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4482_en.htm (03.11.2015).
- EU-Westerrn Balkans Summit Declaration", Selanik, 21.06.2003,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/76291.pdf (26. 12. 2015).

- GİNSBERG, R. (2001), *The European Union in International Politics: Baptism by Fire*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- GUZİNA D. - MARİJAN B. (2014), "A Fine Balance: The EU and the Process of Normalizing Kosovo Serbia Relations", *CIGI Papers*, Kanada, Ocak 2014, S. 23, s. 5.
- GÜRKAYNAK, M. (2004), *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*, Asil Yayınları, Ankara.
- IŞIKLI, A. (1980), *Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi*, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- ILIEVSKI, Z. (2007), "Country Specific Report: Conflict Settlement Agreement Macedonia", *European Academy Research*,
<http://www.eurac.edu/en/research/autonomies/minrig/Documents/Mirico/16%20Macedonia.pdf>
- JOVIĆ, D. (2001), "The Disintegration of Yugoslavia, A Critical Review Explanatory Approaches", *European Journal of Social Theory*, 4 (1), 110.
- KAVALSKI, E. (2003), "The International Socialization of the Balkans", *The Review of International Affairs*, 2 (4), 71-88.
- KENAR, N. (2005), *Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu*, Palme Yayıncılık, Ankara.
- KİNNON, M. (2006), *Yeni Soğuk Savaş Renkli Devrimlerin Sırrı*, Çev. Emel Lakşe, Destek Yayınları, Ankara.
- KMEZİC, M. (2014), *Literature review on Europeanization and Rule of Law Implementation in the Western Balkans*, Institute for Democracy, Üsküp.
- KUT, Ş. (2005), *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- MARİÇ, Sena, "Serbia",
<http://www.eu-28watch.org/?q=node/1202> (05. 12. 2015).
- MATTHIAS, B. (2015), "The Western Balkans Between Europe and Russia", *Center for Security Studies*, 170 (1), 1-4.
- NOUTCHEVA, G. (2006), "EU Conditionality and Balkan Compliance: Does Sovereignty Matter?", *Pittsburgh University*, (Yayımlanmış Doktora Tezi).
- OLSEN, P. (2002), "The Many Faces of Europeanization", *Journal of Common Market Studies*, 40 (5), 921-952.
- PESKİN V - BODUSZYNSKI M. (2013), "Conditional Conditionality: The European Union, International Justice and Democratic Transition in Serbia", Ed. Joseph Rudolph–William Lahneman, *From Mediation to Nation Building Third Parties and the Management of Communal Conflict*, Lexington Books, Plymouth.
- PETRICUSIĆ, A. (2013), "Democracy Without Citizens: Inadequate Consolidation in Two Decades of the Eastern Balkans Democracy", *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, 2 (4). 34-54.

- RADAELLI, Claudio, “Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=302761 (11.10.2015).
- RADOVANOVİK, T. (2012), “From Balkanization to Europeanization of the Western Balkan Countries”, *American International Journal of Contemporary Research*, 2 (4), 207-214.
- SANCAKTAR, C (2009), *Yugoslavya’da Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SCHİMMELFENNİĞ, F. - SEDELMEIER, U. (2004), “Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe”, *Journal of European Public Policy*, 11 (4), 661-679.
- SCHİMMELFENNİĞ, F - SEDELMEIER, U (2005), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Cornell University Press, New York.
- SMİTH, K. (2003), “The Evolution and Application of EU Membership Conditionality”, *The Enlargement of the European Union*, Editör: Marise Cremona, , Oxford University Press, New York, 110-120.
- SPERNBAUER M. (2014), *EU Peacebuilding in Kosovo and Afghanistan Legality and Accountability*, Martinus Nijhoff Publisher, Leiden-Boston.
- STANİVUKOVIĆ, S., “Between of Europeanization and Democratization to What Extent is the EU a Democracy Promoter in the Western Balkans?”, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=24315&EventID=94> (21.04.2016).
- STEFANOVA, B (2011), *Europeanisation of Conflict Resolution Regional Integration and Conflict in Europe from the 1950s to the Twenty- First Century*, Manchester University Press, Manchester, 2011.
- SUBOTIĆ, J. (2011), “Europe is a State of Mind: Identity and Europeanization in the Balkans”, *International Studies Quarterly*, 55 (2), 309-330.
- PAWELEC, M.–GRİMM, S. (2014), “Does National Identity Matter? Political Conditionality and Crucial Case of Serbia’s (Non-) Co-operation with the ICTY”, *Journal of Common Market Studies*, 52 (6), 1290-1306.
- PERKOVIĆ, A. (2014), “The European Union and the Democratization Process of the Western Balkans”, *Southeastern Europe*, 2014, 38 (1), 112-133.
- TAYLOR, A.– GEDDES, A.– LEES, C. (2013), *The European Union and South East Europe: The Dynamics of Europeanization and Multilevel Governance*, Routledge, London-New York.
- TODOROVA, M. (2009), *Imagining The Balkans*, Oxford University Press, New York-Oxford, 2009.
- TRAUNER, Florian, “The Europeanisation of the Western Balkans: Deconstructing the EU’s Routes of Influence in Justice and Home Affairs”, *ECPR Fourth Pan-European Conference on EU Politics*, Riga, 25. 09. 2008.

- UĞURLU, S. (2013), “Political Criteria for Accession to the EU: Human Rights Conditionality and the Croatian Case”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 68 (3), 165-190.
- ÜLGER, İ. K. (2002), Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- ÜLGER, İ. K. (2003), Yugoslavya Neden Parçalandı Bir Dramın Perde Arkası, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- UZGEL, İ. (1992), “Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya’da Ulusçuluğun Yeniden Canlanması”, SBF Dergisi, 2 (47), 235.
- VACHUDOVA, M. (2003), “Strategies for Democratization and European Integration in the Balkans”, Ed. Marise Cremona, *The Enlargement of the European Union*, Oxford University Press, New York.
- VACHUDOVA, A. (2005), *Europe Undivided Democracy, Leverage and Integration After Communism*, Oxford University Press, New York.
- WAKELİN, Elyse, “The End of Conditionality: What Next for the EU Enlargement Process?”, http://www.uaces.org/archive/papers/abstract.php?paper_id=763 (07.11.2015).
- YARASEVİCH, V. –KARNEYAVA, Y. (2003), “Economic Reasons for the Breakup of Yugoslavia”, s. 5, <http://www.elsevier.com/locate/postcomstud>.
- ZABOROSKİ, M. (2002), “Europeanization as a Consensus Building Process: the Case of Polish - German Relations”, Europeanization and Foreign Policy Workshop, London School of Economics, <http://www.lse.ac.uk/internationalRelations/centresandunits/EFPU/EFPUworkshop2002/paper%20-%20Zaborowski.pdf> (06.03.2016).